

KITEKINTÉS

Az Egészségügyi Világszervezet, azaz World Health Organization létrejöttének története

KOCZKÁS Vivien

ÖSSZEFOGLALÁS

A World Health Organization megalakulásának 75. évfordulója alkalmából ideje megvizsgálni a szervezet létrejöttének körülményeit. Korabeli cikkekből származó források alapján összeállított események bemutatják a több kisebb nemzeti egészségügyi szervezet egyébe olvadásának történetét, amelyből kialakult a ma ismert és működő Egészségügyi Világszervezet, a WHO.

Kulcsszavak: World Health Organization, Egészségügyi Világszervezet, megalakulás, kezdetek

History of the Founding of the World Health Organization

Vivien Koczás

SUMMARY

On the occasion of the 75th anniversary of the founding of the World Health Organization, it is time to examine the circumstances of its creation. Based on sources from contemporary articles, the events present the story of the merger of several smaller national health organizations into one, which formed the World Health Organization known and operating today, the WHO.

Keywords: World Health Organization, formation, inception

Koczás Vivien kiterjesztett hatáskörű ápoló MSc-hallgató, mentőtiszt BSc, Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar

Levelező szerző

(corresponding author):

Koczás Vivien

E-mail:

koczkas.02@gmail.com

Beérkezett: 2023. április 11.

Elfogadva: 2023. április 19.

Hungarian | <https://doi.org/10.55608/nover.36.0010> | www.eLitMed.hu

Bevezetés

Már az ókorból vannak írásos bizonyítékok arra, hogy az akkori „gyógyítók” foglalkoztak a betegségek kialakulásával, csoportosításával. A középkorban is gyakori járványok jelentősen kihatottak minden emberre és komoly problémát jelentettek nemcsak a szegények számára. A kor előrehaladtával a nemzetek először saját hatáskörben próbáltak intézkedéseket tenni mind a megelőzés, mind a betegségek feltartóztatása érdekében.

Később, először konferenciák formájában indult el a nemzetek közötti együttműködés. Az első Nemzetközi Egészségügyi Konferenciát (International Sanitary Conferences, ISC) 1851. június 23-án tartották, amelynek kizárólagos témája a kolera volt. Ez a konferenciasorozat 1938-ig került megszervezésre, tehát körülbelül 87 éven keresztül biztosított egyeztetési fórumot. Évtizedeken keresztül a konferenciák csak eszmecsere szolgálták, de nem eredményeztek több államra kiterjedő nemzetközi megállapodást. Az első nemzetközi egyezmény csak az 1892-ben,

Velencében tartott konferencián jött létre a kolera Szezei-csatornán áthaladó hajózás útján történő behozatalának megakadályozása érdekében. Öt évvel később, 1897-ben a szintén Velencében megszervezett konferencián részt vevő 19 állam közül tizenhat írt alá egy egyezményt a bubópestis megakadályozásához szükséges intézkedésekről. Az ezt követő konferenciák, 1902-től 1938-ig már számos fertőző betegséggel foglalkozott (sárgaláz, brucellózis, lepra, tuberkulózis, tífusz stb.) (URL1). Az egységes, közös megoldást végül egy világszervezet megalakulása jelentette.

A kezdetek

Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization – WHO) 1948. április 7-én kezdte meg működését az ENSZ intézményeként. Megalakításának szükségességét indokolta, hogy az ókor óta újra és újra felbukkanó, a lakosságot jelentősen megtizedelő járványok (kolera, pestis, lepra stb.) rendkívüli mértékben sújtották az emberiséget. Az 1800-as

évekre az orvostudomány fejlődésével – a fent említett konferenciák sikerének is köszönhetően – a világ több pontján megfogalmazódott és körvonalazódott különböző szervezetek létrehozásának szükségessége, amelyek segítenek a járványok leküzdésében. Ennek eredményeként alakult meg Európában a párizsi székhelyű Nemzetközi Közegészségügyi Hivatal (Office International d’Hygiene Publique), az amerikai kontinensen a Pánamerikai Egészségügyi Szervezet (PAHO) és az Egyesült Nemzetek Segélyezési és Rehabilitációs Hivatala (UNRRA) (Gortvay, 1947).

Az előbbieken felsorolt szervezetek közül a legrégebbi, a Pánamerikai Egészségügyi Szervezet (PAHO), amit az amerikai kontinenseken a járványok egyik országból a másikba történő terjedésének ellenőrzése az emberek egészségének és az országok gazdaságának védelme érdekében 1902 decemberében hoztak létre (History of PAHO, 1902).

A Nemzetközi Közegészségügyi Hivatal Európában öt évvel később, az 1907. évi nemzetközi egészségügyi egyezmény végrehajtására jött létre. Munkásságát főleg az európai kontinensen megjelenő kolera járványok elleni küzdelem jellemezte (Orvosok Lapja, 1947).

Az 1943 novemberében alapított Egyesült Nemzetek Segélyezési és Rehabilitációs Hivatala (UNRRA) pedig egy nemzetközi segélyszervezet volt, amelyet nagyrészt az Egyesült Államok uralt, de összességében 44 nemzetet képviselt. A hivatalt 1948 szeptemberében oszlatták fel, miután 1945-ben az ENSZ részévé vált. Célja az volt, hogy „megtervezze, koordinálja, igazgassa vagy megszervezze a háború áldozatainak megsegítésére irányuló intézkedéseket az Egyesült Nemzetek bármely ellenőrzése alatt álló területen, élelmiszer, üzemanyag, ruházat, menedék és más alapvető szükségletek, orvosi és egyéb alapvető szolgáltatások biztosítása révén” (Barracks, 1943).

A második világháború után, 1945-ben született meg az a döntés, hogy az addig külön-külön működő nemzetközi egészségügyi segélyszervezeteket egyesíti egy, az egész világra kiterjedő szervezet, a World Health Organization. E hatalmas jelentőségű intézkedés érdekében, a szervezet végleges kialakulásához létrehoztak egy előkészítő bizottságot (Orvosok Lapja, 1947).

A World Health Organization előkészítő bizottságának működése

„Az első egységes nemzetközi egészségügyi világszervezet megalakulása történelmi jelentőségű esemény a közegészségügy és az orvostudomány szempontjából. Az egészségügyi szervezet megalakulásának technikai előkészítését az Egyesült Nemzetek által San Franciscóban

1. ábra: A WHO logója (URL1)

1945. április 25-én kiküldött 16 tagú bizottság végezte el.” – számolt be róla a Magyar Orvosok Szabad Szakszervezetének korabeli hivatalos folyóirata és a *Népegészségügy*, a közegészségügyi igazgatás közlönye (Orvosok Lapja, 1947).

Az előkészítő bizottság által New Yorkban előterjesztett javaslat szerint az új szervezet egyetlen egészségügyi világszervezet lesz 12-18 tagú végrehajtó bizottsággal, amely évente egy-két alkalommal fog ülésezni. A bizottság döntése szerint a párizsi Nemzetközi Egészségügyi Hivatal (Office d’Hygiene Publique) is beleolvadt az új egészségügyi világszervezetbe (Orvosok Lapja, 1947). Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization) alkotmányát 61 nemzet delegátusa állapította meg az Egyesült Nemzetek Szövetségének pártfogása alatt New Yorkban az 1946. június 19–július 22-e között megtartott nemzetközi egészségügyi értekezleten. A világszervezet a Népszövetség Egészségügyi Szakosztálya által eddig ellátott összes feladatkörét átveszi. Az egyezmény alapján a 18 tagállam képviselőiből megalakult egy időközi bizottság, amely 1946. november 4–7. között Genfben négy ülést tartott, ahol állást foglaltak a sürgősebb nemzetközi egészségügyi kérdésekben, foglalkoztak az 1948 júniusára tervezett Világegészségügyi Közgyűlés előkészítésével stb. Az előkészítő bizottság szervezési és tudományos munkájáról a *The Chronicle of the World Health Organisation* címen megindított folyóirat számolt be. Az 1–2. számban már ismertetésre került a WHO alkotmánya, szervezése és feladatai (Gortvay, 1947).

A szervezet elnevezésében a „világ” szó használata a „nemzetközi” helyett a szervezet által elérni kívánt célok valóban globális természetét hangsúlyozta.

A WHO alapszabálya hivatalosan az első egészségügyi világnapon, 1948. április 7-én lépett hatályba, amikor a 26. tagállam ratifikálta (URL1).

A WHO első ülése 1948. július 24-én ért véget. *G. Brock Chisholm*ot nevezték ki a WHO főigazgatójává, aki ügyvezető titkárként és alapító tagként dolgozott az előkészítő szakaszban, míg *Andrija Štampar* volt a közgyűlés első elnöke. A szervezet elsődleges prioritásai a malária, a tuberkulózis és a szexuális úton terjedő fertőzések terjedésének visszaszorítása, valamint az anyák és a gyermekek egészségének, táplálkozásának és környezeti higiénijának javítása voltak (URL1).

A világszervezet első jogalkotási tevékenysége a betegségek terjedésére és megbetegedésére vonatkozó pontos statisztikák összeállítására irányult. Az Egészségügyi Világszervezet logóján az ókori görög mitológiából Aszklepiosz, a gyógyítás istenének botja látható a gyógyulás szimbólumaként (1. és 2. ábra) (URL1; URL2).

A WHO napjainkban

Az Egészségügyi Világszervezet több mint 8000 szakemberből álló csapatában megtalálhatók a világ vezető közegészségügyi szakértői, köztük orvosok, epidemiológusok, tudósok és vezetők. Feladatuk továbbra is a világ egészségügyi vészhelyzeteire adott válaszána megfogalmazása, a jóllét elősegítése, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés folyamatos bővítése. Céljuk, hogy minden nemzet, ember és partner számára elérhető legyenek olyan tudományos bizonyítékok, amelyekre támaszkodhatnak és közben arra törekednek, hogy mindenkinek egyenlő esélyt biztosítsanak a biztonságos és egészséges életre. Jövőképük alapján minden nép eléri a lehető legmagasabb szintű egészséget. Küldetésük az egészség előmozdítása, a világ biztonságának megőrzése és a kiszolgáltatottak szolgálata. Egyénileg és kollektíven minden munkatársuk elkötelezett amellett, hogy ezeket az értékeket a gyakorlatban is megvalósítsa. A WHO, mint az Egyesült Nemzetek rendszerén belüli nemzetközi egészségügy irányító és koordináló hatósága, az ENSZ integritása alá tartozik. A WHO munkatársainak értékei tükrözik az emberi jogokat, az egyetemesség és a méltányosság elveit, valamint a szervezet etikai normáit, amelyeket a WHO alkotmányban rögzít is. Fő céljaik és tevékenységük:

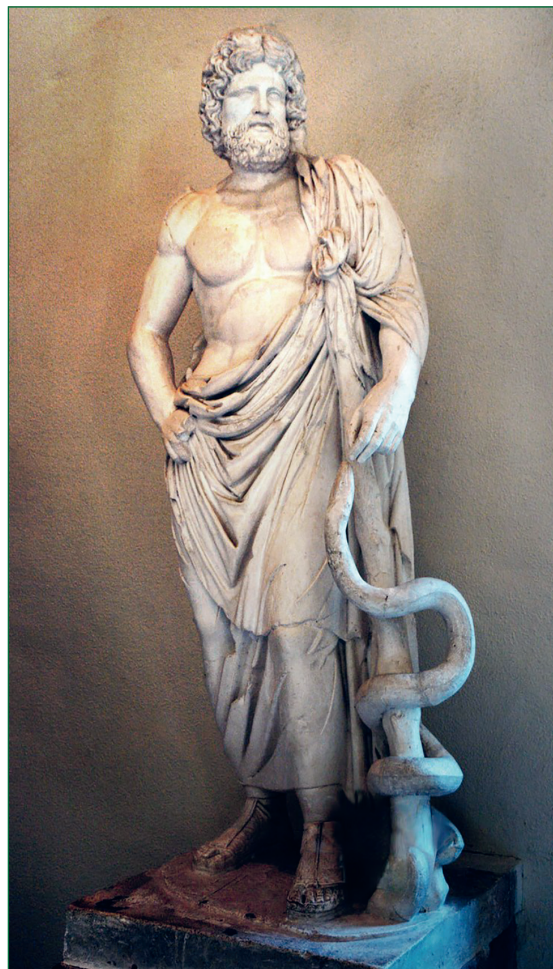
- Az emberek egészségügyi érdekeinek előtérbe helyezése.
- Független ajánlásokat és intézkedéseket hozni.
- Döntéseik tisztességesek, átláthatók és időszűrűek.

A WHO tagállamai hat régióba vannak csoportosítva: Afrika, Amerika, Délkelet-Ázsia, Európa,

Földközi-tenger keleti térsége, Csendes-óceán nyugati térsége (WHO, 2023).

A Világszervezet elismeri az ápolók létfontosságú szerepét az egészségügyi ellátásban világszerte – beleértve a kutatást, a betegségmegelőzést, a sérültek kezelését, a palliatív ellátást és még sok más –, amelyet az Egészségügyi Világgöyűlés több határozata is képvisel. A közzétett dokumentumok is demonstrálják, hogy a WHO tagállamai milyen fontosságot tulajdonítanak az ápolási és szülésznői szolgáltatásoknak. Ennek ellenére sok éven át nem volt a szervezetnek vezetőápolója (Chief Nursing Officer, CNO), amely hiányosságra az Ápolók Nemzetközi Tanácsa (International Council of Nurses – ICN) hosszú kampányban hívta fel a figyelmet. Ennek eredményeképpen 2017-ben a WHO főigazgatója, *dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus* a WHO ápolási és szülésznői tevékenységét felügyelő vezetőápolónak *Elizabeth Iro* asszonyt nevezte ki és létrehozta a Főnövéri Hivatalt. A WHO közgyűlése pedig az ápolók kulcsfontosságú szerepének elismeréseként 2020-at az „Ápolók és szülésznők nemzetközi évé-

2. ábra: Aszklepiosz botja (URL2)

nek” nyilvánította, Florence Nightingale születésének 200. évfordulója tiszteletére (URL3; URL4; URL5).

Elizabeth Iro távozását követően, 2023-tól dr. *Amelia Latu Afubaamango Tuipulotu* tölti be a vezetőápolói tisztséget. Dr. Tuipulotu a Tongai Királyság vezetőápolója (CNO) volt 2014 és 2019 között, 2019 és 2021 között pedig az első női egészségügyi miniszter volt. 2019 óta a Sydney-i Egyetem tiszteletbeli adjunktusa. 2022-ben pedig a WHO végrehajtó testületének tagjává nevezték ki. Doktori disszertációja a tongai ápolói gyakorlat szakmai standardjainak kidolgozásának alapelemeire összpontosított, amelyek megalapozták országa ápolási tantervének fejlesztését, teljesítménymenedzsmentjét és szakmai szabályozását (URL3; URL4).

A Főnövéri Hivatal küldetése, hogy támogassa és felerősítse az ápolónők és szülésznők véleményét világszerte, valamint a WHO azon munkájának támogatása, amely a régiókban és országokban erősíti az ápolást és a szülésznői ellátást. Ennek elősegíté-

sére a hivatal létrehozta a Nursing and Midwifery Global Community of Practice nevű virtuális hálózatot, amely lehetővé teszi az együttműködést és a hálózatépítést. A hálózat résztvevői élvezhetik a vitafórumokat, az élő előadásokat, a támogatott workshopokat, valamint a WHO-dokumentumok és eszközök terjesztését. Az első jelentős kezdeményezés dr. Tuipulotu hivatali ideje alatt a „*Kezdeményezés: 25×25×25: Sürgősségi ellátás életeket ment meg*” (*Initiative: 25×25×25: Emergency Care Saves Lives*). A kezdeményezés célja, hogy 2025 év végéig 25 ország ápolóinak és szülésznőinek 25%-a számára biztosítson képzést az alapvető sürgősségi ellátásról (URL6).

Érdekeltségek: A szerzőnek nincsenek érdekeltégei.

Anyagi támogatás: A közlemény megírása, illetve a kapcsolódó kutatómunka anyagi támogatásban nem részesült.

Irodalomjegyzék

- Barracks, C. (1943). *Agreement for unrra*. Retrieved 1946 May from <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1943/431109a.html>
- Gortvay, Gy. (1947). Az új Nemzetközi Egészségügyi Világszervezet megalakulása. *Orvosok Lapja*, 27–28. <https://doi.org/1543346659>
- History of PAHO*. (1902). Retrieved 2023. március from <https://www.paho.org/en/who-we-are/history-paho>
- Orvosok Lapja. (1947). A nemzetközi egészségügy eseményei. *Orvosok Lapja*, 2, 1028–1030.
- WHO. (2023). *Who We are*. Retrieved 2023. április 7. from <https://www.who.int/about/who-we-are>
- URL1: World Health Organization. (2023). https://en.wikipedia.org/wiki/World_Health_Organization
- URL2: Aszklepiosz botja. https://en.wikipedia.org/wiki/Rod_of_Asclepius#/media/File:Asklepios_-_Epidaurus.jpg
- URL3: Nursing and Midwifery (2023). https://www.who.int/health-topics/nursing#tab=tab_1
- URL4: ICN welcomes the appointment of Amelia Tuipulotu as WHO's new Chief Nursing Officer. (2022). <https://www.icn.ch/news/icn-welcomes-appointment-amelia-tuipulotu-whos-new-chief-nursing-officer>
- URL5: Year of the nurse and midwife. (2020). <https://www.who.int/news-room/campaigns/year-of-the-nurse-and-the-midwife-2020>
- URL6: Office of the Chief Nurse. (2023). <https://www.who.int/teams/office-of-the-chief-nurse>